

กระบวนการพัฒนาความมั่นคงในชีวิตของวัยรุ่นในชนบทอีสาน Life Security Development Process of Youths in Rural Areas of the Northeast

ศุภฤดี आयुวัฒน์¹ (Dusadee Ayuwat)¹
สร้อยบุญ ทรายทอง (Soiboon Saithong)²

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา พฤติกรรมเสี่ยงเรื่องเพศ ยาเสพติด และความรุนแรงในชีวิตวัยรุ่นในชนบทอีสาน และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเสี่ยงดังกล่าว และศึกษาการพัฒนากระบวนการพัฒนาความมั่นคงในชีวิตของวัยรุ่นในชนบทอีสาน ดำเนินการวิจัยในชุมชนใกล้เคียงเมืองและชุมชนไกลเมือง ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เริ่มจากการศึกษาพฤติกรรมเสี่ยงในบริบทของชุมชน แล้วพัฒนากิจกรรมและกระบวนการมีส่วนร่วมกับแกนนำวัยรุ่นเพื่อให้เกิดทักษะด้านการสื่อสารการทำงานกลุ่มเพื่อนำไปสู่ความมั่นคงในชีวิต แล้วประเมินผลกิจกรรมจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับวัยรุ่นและพ่อแม่ ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์สำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพ และใช้สถิติพรรณนาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

ผลการศึกษา พบว่า วัยรุ่นในชนบททั้งที่อยู่ใกล้เมือง และ ไกลเมืองส่วนมาก (83-84%) เคยเที่ยวสวนสาธารณะหรือ ตลาดนัดใกล้ชุมชนซึ่งวัยรุ่นใช้เป็นสถานที่นัดพบเพื่อนต่างเพศ และใช้เป็นสถานที่แสดงตัวเอง เคยมีประสบการณ์ทะเลาะวิวาทราวร้อยละ 45 โดยวัยรุ่นชุมชนไกลเมืองอายุเฉลี่ยเมื่อมีการทะเลาะวิวาทครั้งแรกคือ 12.6 ปี ซึ่งมักเป็นการทะเลาะวิวาทกับเพื่อน และพบว่าวัยรุ่นส่วนใหญ่ กว่าร้อยละ 40 เคยมีเพศสัมพันธ์เมื่ออายุ 17 ปี และมีอายุเฉลี่ยเมื่อมีการใช้ยาเสพติดครั้งแรกเพียง 14 ปี ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเสี่ยงเรื่องเพศ ยาเสพติด และความรุนแรง ได้แก่ อายุของวัยรุ่น ทักษะคิดของวัยรุ่นต่อวิถีชีวิตของตนเอง บทบาทของวัยรุ่นในครอบครัวและชุมชน โดยมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับพฤติกรรมเสี่ยงดังกล่าว ส่วนแนวทางเพื่อพัฒนาความมั่นคงในชีวิตคือการอบรมเพื่อเสริมศักยภาพที่เน้นการมีส่วนร่วมและการดำเนินกิจกรรมในชุมชนเพื่อแสดงศักยภาพต่อชุมชน ซึ่งพบว่าทำให้วัยรุ่นได้ตระหนักต่อเป้าหมายในชีวิตมากขึ้น เข้าใจความแตกต่างระหว่างหญิงชาย เข้าใจผู้ใหญ่มากขึ้น และทำให้ได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับเพื่อน การได้รับผิดชอบกิจกรรมของชุมชนเป็นการสร้างความภาคภูมิใจให้วัยรุ่น และทำให้ผู้ใหญ่ พ่อแม่ ยอมรับวัยรุ่นมากขึ้น ทำให้วัยรุ่นมีทักษะชีวิตและมีความมั่นคงในชีวิตได้ต่อไป

¹ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

²นักวิจัย สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล

* corresponding author, e-mail: dusayu@kku.ac.th

Abstract

This research was aimed at investigating risk behavior of youths in sexual relationships, drug addiction and violence, factors related to those risk behaviors and at studying the developmental process to enhance rural youth's security against those behaviors. The participatory action research method was used. Implementation was performed in two phases, beginning from studying the three aspects of risk behavior in the socio-economic context. In the second phase, activity development and participatory processes were conducted with some youth leaders with an aim to enhance their life skills, which will in turn lead to adjustment of the risk behavior. Finally, evaluation was made on the results of the in-depth interview with the youths and their parents and the results of the workshop. Content analysis was used for qualitative data analysis while correlation analysis was applied for quantitative data analysis.

The findings showed that the majority of youths residing near and far from the city (83-84%) used to go to public parks or weekend markets near their communities, the places where teenagers make appointments with the opposite sex and present themselves. About 45% used to have disputes with their friends. The average age when the youths living far from the city first had a dispute was 12.6 years. More than 40% were found to have had sexual intercourse when they were 17 years old. In terms of drug addiction, it was found that the average age at which the youths first consumed drugs was 14 years. It was found that 3 factors had a relationship to the risk behaviors of youths in sexual relationships, use of drugs and violence. These were the age of the youths, their attitude toward the youth way of life, and the youth's roles in family and community. The means suggested by these youths to enhance their security include participatory training to promote their potentials, and community activities that enable them to express their potentials. Activities conducted have made the youths become more aware of their goals in life. They can understand the difference between male and female, and understand adults better when warned of their behaviors. Community activities to express their potentials enable the youths to exchange their working experiences with their friends and to take responsibility over community activities of which they are proud. Meanwhile, adults have come to accept the youths more than before. All of these make the youths see that they have life skills and security in their future life.

คำสำคัญ: ความมั่นคงในชีวิต, การพัฒนาวัยรุ่น

Keywords: Life security, Youth development

บทนำ

การพัฒนาประเทศที่ผ่านมา ทำให้สังคมไทยเข้าสู่การผลิตเพื่อการค้าตอบสนองระบบทุนนิยม ส่งผลให้บทบาทหน้าที่โดยพื้นฐานของสังคมครอบครัวและบุคคลเปลี่ยนแปลงไป การช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างญาติพี่น้อง พี่พวกันด้านแรงงานซึ่งเป็น

ความสัมพันธ์เชิงปฐมภูมิ เปลี่ยนไปเน้นความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างมากขึ้น(เกรียงศักดิ์, 2544) ครอบครัวซึ่งทำหน้าที่และมีบทบาทในการอบรมสั่งสอน (Socialization)ลดความสำคัญลง นอกจากนี้หลายครอบครัวส่งลูกหลานเรียนสูงขึ้นเพราะมีรายได้เพิ่มจากการทำงานนอกภาคเกษตร ประกอบกับค่านิยมด้านการศึกษาวัยรุ่นในชนบทจึงเข้าสู่การศึกษา

ในเขตเมืองมากขึ้น ทำให้วัยรุ่นบางส่วนต้องมาใช้ชีวิตอยู่หอพักในเมืองและอยู่ห่างจากครอบครัวมากขึ้น วัยรุ่นเหล่านี้จึงมีความเป็นอิสระในการใช้ชีวิตมากขึ้น จนบางส่วนของวัยรุ่นมีทัศนคติและพฤติกรรมไม่เหมาะสม (จรรยา และคณะ, 2541) ใช้ชีวิตทันสมัย เน้นความสะดวกสบายตอบสนองกระแสบริโภคนิยม (Consumerism) ซึ่งนำไปสู่ความเสี่ยงในเรื่องเพศและยาเสพติด ตลอดจนความรุนแรงในกลุ่มวัยรุ่น ประเด็นเรื่องความมั่นคงในชีวิตวัยรุ่นนับว่าหลายฝ่ายให้ความสำคัญ ดังจะเห็นได้จากองค์การสากล United Nations Economic Commission for Europe (UNECE, 2002) ได้จัดให้มีการประชุมเมื่อ 26-28 สิงหาคม 2002 เพื่อชี้ให้เห็นว่าความมั่นคงในชีวิตของวัยรุ่น หรือ ความอยู่ดีมีสุขของวัยรุ่นจำเป็นต่อคนรุ่นต่อไป มิติเรื่องความมั่นคงที่ได้รับ

การกล่าวถึงได้แก่ สุขภาพ การทำงานและความรุนแรง อย่างไรก็ตามสภาพปัญหาเกี่ยวกับวัยรุ่นนอกจากจะเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจและสังคมแล้ว ยังเกิดจากพฤติกรรมวัยรุ่นเอง เพราะวัยรุ่นเป็นวัยที่ชอบทดลอง เป็นวัยที่นิยมการเลียนแบบพฤติกรรม มีความเชื่อมั่นในตนเอง ให้ความสำคัญกับกลุ่มเพื่อนมาก ดังนั้นจึงพบว่าวัยรุ่นบางส่วนมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ จนส่งผลให้เกิดการทำแท้งที่ไม่ปลอดภัยมากขึ้น ขณะเดียวกันวัยรุ่นก็ตกเป็นกลุ่มเป้าหมายสำคัญของการแก้ปัญหาเรื่องยาเสพติดและการกระทำความรุนแรงระหว่างกลุ่มวัยรุ่นด้วยกัน ปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้กล่าวได้ว่านำมาซึ่งความไม่มั่นคงของชีวิตวัยรุ่น ที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต ดังนั้นการหาแนวทางพัฒนาวัยรุ่นให้เกิดทักษะชีวิตจนนำมาสู่ความมั่นคงในชีวิตนับว่าเป็นสิ่งจำเป็นเพราะนอกจากจะช่วยวัยรุ่นและครอบครัวแล้ว ยังเป็นการช่วยให้สังคมมีทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพในระยะยาวด้วย การวิจัยเรื่องการพัฒนาความมั่นคงในชีวิตของวัยรุ่นในชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จึงนับว่ามีความจำเป็นเพราะคาดว่าจะนำมาสู่ข้อสรุปที่เป็นองค์ความรู้ว่ากระบวนการในการพัฒนาความมั่นคงในชีวิตของวัยรุ่นในชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือในบริบทของชุมชนควรเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อ

1. ศึกษาพฤติกรรมเสี่ยงเรื่องเพศ ยาเสพติด และความรุนแรงในชีวิตวัยรุ่นในชนบทอีสาน
2. ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเสี่ยงเรื่องเพศ ยาเสพติด และความรุนแรงในชีวิตวัยรุ่นในชนบทอีสาน
3. ศึกษาการพัฒนา รูปแบบการพัฒนาความมั่นคงของชีวิตวัยรุ่นในชนบทอีสานให้ปลอดภัยจากความเสี่ยงเรื่องเพศ ยาเสพติด และความรุนแรง

กรอบแนวคิดของการวิจัย (Conceptual Framework)

แนวคิดการพัฒนาวัยรุ่น ที่หลายโครงการพัฒนามาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงาน เช่น โครงการ Better Life Options ที่มุ่งพัฒนาแนวทางสำหรับการพัฒนาวัยรุ่นเน้นให้ความสำคัญทั้งความสามารถ (Capacity) ระดับบุคคลและบริบทครอบครัว (Family Context) ตลอดจนค่านิยมของชุมชน (Community Norms) ซึ่งโครงการนี้สามารถสร้างพลังอำนาจให้วัยรุ่นที่ต้องอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา (Center for Development and Population Activities, 2006) ซึ่งสอดคล้องกับ Moya (2002) ที่สะท้อนว่าทักษะชีวิตของวัยรุ่น ประกอบด้วยทักษะหลัก 4 อย่างคือ 1) ความสามารถในการตัดสินใจแก้ปัญหา คิดวิเคราะห์วิจารณ์ 2) ความสามารถด้านการสื่อสารรวมทั้งทักษะการฟัง ความรู้สึกเข้าใจและเห็นอกเห็นใจผู้อื่น พิทักษ์สิทธิตนเองและต่อรอง 3) สามารถควบคุมอารมณ์และความเครียดได้ 4) ความรู้สึกเห็นอกเห็นใจผู้อื่นและตระหนักต่อตนเอง

สำหรับแนวคิดทักษะชีวิต (Life Skill) องค์การอนามัยโลก (WHO, 1994) ได้ให้ความหมายทักษะชีวิตว่า เป็นความคิดอ่าน ความพยายามเพิ่มพูนปฏิสัมพันธ์ตนเองกับผู้อื่น และสิ่งแวดล้อมต่างๆ ให้ประสบความสำเร็จ เป็นความสามารถในการแก้ไขปัญหาในสถานการณ์ที่วิกฤติ ทั้งนี้องค์การอนามัยโลก

ระบุว่าองค์ประกอบของทักษะชีวิตพื้นฐานของบุคคลมี 3 ด้านคือ ด้านพุทธิพิสัย ได้แก่ ความคิดสร้างสรรค์ และความคิดวิเคราะห์วิจารณ์ ด้านจิตพิสัย ได้แก่ ความตระหนักรู้ในตนเอง และความเห็นใจคนอื่น และด้านทักษะพิสัย ได้แก่ การสื่อสารและการสร้างสัมพันธภาพ การตัดสินใจและการแก้ไขปัญหา การจัดการกับอารมณ์และความเครียด จะเห็นได้ว่าทักษะชีวิตจะทำให้วัยรุ่นรับรู้ถึงความสามารถของตนเอง เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง และภาคภูมิใจในความสามารถของตนเอง สิ่งเหล่านี้เป็นพื้นฐานทำให้ชีวิตของวัยรุ่นมีความมั่นคงและส่งผลถึงการดำเนินชีวิตในอนาคตของวัยรุ่น

ดังนั้นในการวิจัยนี้ ความมั่นคงในชีวิตของวัยรุ่น หมายถึง การที่วัยรุ่นมีความตระหนักรู้ และ เห็นคุณค่าของตนเอง เพื่อเสริมสร้างทักษะการตัดสินใจ ที่ทำให้สามารถหลีกเลี่ยงความเสี่ยงในเรื่องเพศ ยาเสพติดและความรุนแรงในกลุ่มวัยรุ่น ความสามารถของวัยรุ่นที่สะท้อนความมั่นคงในชีวิต ครอบคลุมความสามารถในการตัดสินใจ การแก้ไขปัญหา การคิดวิเคราะห์ และความสามารถในการสื่อสาร การสร้างทักษะการต่อรอง

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัย มีความแนวคิดว่า พฤติกรรมเสี่ยงเรื่องเพศ ยาเสพติด และความรุนแรงของชีวิตวัยรุ่นชนบทอีสานมีความเกี่ยวข้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงทำให้เกิดการไหลบ่าของวัฒนธรรมที่เน้นบริโภคนิยม ตลอดจนทัศนคติของชุมชนที่มีต่อวัยรุ่นเปลี่ยนแปลงไป จึงส่งผลให้วัยรุ่นต้องดำเนินชีวิตอยู่ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคมโดยลำพัง ทำให้วัยรุ่นนอกจากจะไม่ได้รับการเสริมสร้างทักษะที่จะนำพาตนเองให้ลดความเสี่ยงต่างๆแล้ว ยังถูกมองว่าเป็นผู้ที่ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ แล้วนำพาตนเองไปสู่ความเสี่ยงดังกล่าว

จากแนวคิดข้างต้น ผู้วิจัยจึงเชื่อว่าเมื่อวัยรุ่นผ่านกระบวนการพัฒนา จะทำให้วัยรุ่นที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมเกิดการเรียนรู้และเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง โดยการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ที่จะกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกในชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มเป้าหมายที่เป็นวัยรุ่น

ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ใช้กระบวนการศึกษาชุมชน ที่เน้นให้ความสำคัญกับหน่วยในการศึกษาเป็นชุมชน และ เน้นการวิเคราะห์ปัญหา ศึกษาทำความเข้าใจกับปัญหา(Mc Taggart, 1997) ซึ่งในที่นี้ก็คือ สถานการณ์หรือสภาพของวัยรุ่นในชุมชน เพื่อนำมาสู่การกำหนดแผนการหรือโครงการ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติการและการติดตามผลของการปฏิบัติการ ดังนั้นจึงกำหนดกรอบการวิจัยเบื้องต้นว่า ความมั่นคงในชีวิตของวัยรุ่น เป็นความสามารถของวัยรุ่นที่ครอบคลุมความสามารถในการตัดสินใจ การแก้ไขปัญหา การคิดวิเคราะห์ และความสามารถในการสื่อสาร การสร้างทักษะการต่อรอง

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยมีกลุ่มเป้าหมายเป็นวัยรุ่นอายุ 12-24 ปี ที่ยังโสด อาศัยอยู่ในชุมชนทั้งที่กำลังศึกษาอยู่และไม่ศึกษาต่อแล้ว พ่อแม่ ผู้ปกครองที่มีบุตรหลานเป็นวัยรุ่น ตลอดจนผู้นำชุมชนได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกอบต. ครู อาจารย์ และ ผู้อาวุโสของชุมชน การวิจัยดำเนินการในชุมชนสองแห่งในจังหวัดขอนแก่น ที่เลือกมาแบบเจาะจง จากความสมัครใจของชุมชน ซึ่งเป็นชุมชนมีสถานการณ์ของวัยรุ่นที่เกี่ยวข้องกับประเด็นศึกษาเป็นชุมชนที่อยู่ใกล้เขตเมือง(เขตเทศบาล) ที่มีความเจริญความทันสมัย ตั้งอยู่ในเขตอำเภอพล และอีกชุมชนหนึ่งเลือกจากชุมชนของอำเภอหนองนาคำ ที่อยู่ห่างจากเขตเทศบาลที่เป็นศูนย์กลางความเจริญค่อนข้างมาก วิถีชีวิตของคนในชุมชนส่วนมากยังดำรงความเป็นชนบท

การวิจัยนี้ใช้แนวคิดของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกในชุมชน ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ใช้กระบวนการศึกษาชุมชน ที่เน้นให้ความสำคัญกับหน่วยในการวิเคราะห์ทุกระดับทั้งบุคคล ครอบครัวและชุมชน เน้นถึงการวิเคราะห์ปัญหา ทำความเข้าใจกับปัญหา เน้นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพจากทัศนคติของคนในชุมชน ได้แก่ วัยรุ่น พ่อแม่ ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการเกี่ยวกับพฤติกรรม

เสี่ยงเรื่องเพศ ยาเสพติดและความรุนแรง ตลอดจนบริบทของครอบครัวและชุมชนที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเสี่ยงดังกล่าว ด้วยแนวทางการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างและการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามกับวัยรุ่นจำนวน 98 คนจากสองชุมชนเป้าหมาย ซึ่งเลือกมาด้วยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง

การวิเคราะห์ข้อมูลเน้นการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาจากข้อมูลเชิงคุณภาพที่รวบรวมมาได้จากการสัมภาษณ์ สำหรับข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถามใช้การประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป ด้วยสถิติพรรณนา(Descriptive Statistics) และวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเสี่ยงที่ศึกษาด้วยการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ (Correlation Analysis)

ผลการวิจัยและการอภิปรายผล

ผลวิจัยนำเสนอเป็น 3 ตอนคือ 1) สภาพบริบทของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของวัยรุ่น 2) พฤติกรรมเสี่ยงเรื่องเพศ ยาเสพติด และความรุนแรงในชีวิตวัยรุ่นชนบทอีสาน และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเสี่ยง 3) การพัฒนาความมั่นคงในชีวิตวัยรุ่นชนบทของตะวันออกเฉียงเหนือเพื่อลดภัยจากความเสี่ยงเรื่องเพศ ยาเสพติด การกระทำรุนแรงดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) สภาพบริบทของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของวัยรุ่น

ชุมชนใกล้เคียงเมือง ตั้งอยู่ห่างจากเขตเมือง (อำเภอพล) เพียง 6 กิโลเมตรและอยู่ติดถนนใหญ่ ทำให้การคมนาคมติดต่อกับเมืองทำได้ง่ายคายนอกจากนี้ยังเป็นชุมชนที่มีสาธารณูปโภคมีอย่างครบถ้วน ทุกครัวเรือนมีไฟฟ้าและน้ำประปาใช้ ชุมชนนี้มี 149 ครัวเรือน มีประชากรทั้งสิ้น 693 คนเป็นชาย 323 คนเป็นหญิง 370 คน (การสำรวจของอบต. ปี 2546) ครัวเรือนส่วนมากประกอบอาชีพทำนาปี แม้ว่าชุมชนมีลำห้วยธรรมชาติแต่ก็ไม่สามารถจะใช้น้ำเพื่อการเกษตรได้ตลอดปีจึงใช้แหล่งน้ำดังกล่าวเป็นเพียงแหล่ง

หาอาหารธรรมชาติ พื้นที่การเกษตรของชุมชนบางส่วนมีสภาพดินเค็ม ทำให้ครัวเรือนใช้ปลูกยูคาลิปตัส และครัวเรือนบางส่วนจึงขายที่ดินให้กับนายทุนในเมืองมีเพียง 5 ครัวเรือนที่ไม่มีที่ดินทำกินเลย ครัวเรือนส่วนมากมักให้ลูกหลานออกไปทำงานในโรงงานหรือไปค้าขาย ที่กรุงเทพฯและปริมณฑล เมื่อ 3 ปีที่ผ่านมามีการฝึกฝนวัยรุ่นออกไปเป็นช่างเครื่องให้กับคณะหมอลำ ประกอบกับในชุมชนมีโรงเรียนระดับประถมศึกษาเมื่อวัยรุ่นต้องการศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษาต้องไปเรียนต่อในเขตชุมชนอื่นและเขตเมืองใหญ่ จึงเป็นช่องทางหนึ่งที่ทำให้วัยรุ่นต้องออกไปมีประสบการณ์นอกชุมชน นอกจากนี้ชุมชนใกล้เคียงยังมีสถานีอนามัยสำหรับการบริการด้านสุขภาพขั้นพื้นฐานตั้งอยู่ ด้านการปกครองชุมชนนี้มีกำนันเป็นผู้หญิง แต่ชุมชนก็ได้เป็นที่ตั้งของที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบล การรวมกลุ่มทางสังคมเพื่อพัฒนาอาชีพได้รับการกระตุ้นจากทางราชการจนสามารถเป็นกลุ่มที่ดำเนินงานเองได้อย่างเข้มแข็งแต่การรวมกลุ่มของวัยรุ่นเพื่อดำเนินกิจกรรมอาชีพหรือกิจกรรมสังคมไม่มีแบบแผนชัดเจนนัก ส่วนชุมชนใกล้เคียงเมือง ตั้งอยู่ห่างจากเขตเมือง (อำเภอหนองนาคำ) ถึง 20 กิโลเมตร ชุมชนติดต่อกับเขตเมืองได้ค่อนข้างยากเพราะไม่ได้ตั้งอยู่ในเส้นทางถนนใหญ่ แต่ก็สามารถติดต่อกับภายนอกได้ด้วยรถประจำทางและรถส่วนตัว เป็นชุมชนขนาดค่อนข้างใหญ่มี 217 ครัวเรือน มีจำนวนประชากร 1,230 คน เป็นชาย 600 คนเป็นหญิง 630 คน ครัวเรือนส่วนใหญ่ทำนาปีเป็นหลัก แม้ว่าจะมีครัวเรือนบางส่วนทำนาปรังได้บ้างเพราะมีพื้นที่อยู่ใกล้แหล่งน้ำซึ่งเป็นเขื่อนขนาดใหญ่ของจังหวัด จึงทำให้ครัวเรือนมีอาชีพรองที่สำคัญคือการทำประมงบางครัวเรือนขุดสระน้ำเพื่อเลี้ยงปลาและปลูกพืชผัก แต่ทั้งนี้ก็เน้นเพื่อการยังชีพ ครัวเรือนส่วนหนึ่งมีสมาชิกไปทำงานกรุงเทพฯและปริมณฑล ทำงานโรงงาน ก่อสร้าง และไปตัดอ้อย ผู้ย้ายถิ่นเหล่านี้กลับมาเยี่ยมบ้านเฉพาะในช่วงเทศกาลสำคัญเช่นวันสงกรานต์ วันปีใหม่ เป็นต้น

ผลการวิจัยยังพบว่าวัยรุ่นในชุมชนใกล้เคียงเมืองและไกลเมืองทำงานอย่างเดียวเพียงร้อยละ 37.5 และ 35.0 ตามลำดับ โดยส่วนใหญ่ทำงานในกิจการของครอบครัว ร้อยละ 57.1 และทำงานช่างซ่อมขายของหน้าร้านและทำการค้าอิสระ ร้อยละ 33.3 บางครัวเรือนทั้งพ่อและแม่ไปทำงานต่างถิ่นทำให้ต้องปล่อยให้ลูกๆอยู่กันตามลำพัง หรืออยู่กับตายายในชุมชนไกลเมืองมีสภาพคล้ายคลึงกับชุมชนใกล้เคียงเมืองเพราะมีสถานบริการด้านสุขภาพขั้นพื้นฐานในชุมชน นอกจากนั้นยังมีโรงเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น(ม.3)ในชุมชน นับว่าเอื้อโอกาสด้านการศึกษาแก่วัยรุ่นในชุมชนอย่างมาก แต่ถึงกระนั้นวัยรุ่นบางกลุ่มก็ต้องการเข้าไปเรียนระดับเดียวกันในเขตเมืองเช่นเดียวกับวัยรุ่นที่ต้องการเรียนต่อระดับสูงเพราะเชื่อมั่นว่ามีมาตรฐานกว่าในด้านสาธารณูปโภคทุกครัวเรือนได้ใช้ไฟฟ้าและประปา สืบเนื่องจากเป็นชุมชนที่อยู่ห่างไกลเขตเมืองจึงมีองค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามาดำเนินงานพัฒนาในชุมชนดังกล่าวมาช่วงระยะหนึ่ง ทำให้มีการพัฒนาสาธารณูปโภคหลายอย่าง แต่ด้านการทำกิจกรรมในลักษณะกลุ่มทางสังคมไม่เด่นชัด ส่วนหนึ่งวัยรุ่นเห็นว่าเป็นเพราะผู้นำและวัยรุ่นไปทำงานต่างถิ่นทำให้รวมกลุ่มกันยาก ชุมชนไกลเมืองมีกำนันเป็นชายวัยรุ่นรับรู้ว่า กำนันมักเห็นว่าวัยรุ่นไม่มีความสามารถไม่ทำงาน ปัจจุบันชุมชนยังเป็นที่ตั้งของที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบล

จะเห็นว่าสภาพบริบทของครอบครัวและชุมชนใกล้เคียงเมืองและไกลเมือง ส่วนใหญ่มีความคล้ายคลึงกัน เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากการพัฒนาและกระแสโลกาภิวัตน์ ทำให้ชุมชนมีโอกาสได้รับบริการจากภาครัฐ มีสภาพความทันสมัยในการดำรงชีวิตที่ได้รับจากเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ แม้ว่าครัวเรือนมีสภาพเศรษฐกิจที่พึ่งพิงภาคเกษตร แต่ก็ยังมีสมาชิกของครัวเรือนย้ายถิ่นไปทำงานในเมืองใหญ่ ซึ่งแสดงถึงการพึ่งพิงกับระบบการผลิตแบบทุนนิยมเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตามชุมชนทั้งสองมีแตกต่างกันอย่างมากในเรื่องทัศนคติของผู้นำชุมชนและครอบครัวที่มีต่อวัยรุ่นที่เป็นลูกหลาน หนึ่งชาวบ้าน

มักเรียกวัยรุ่นว่า กลุ่มคนหนุ่มคนสาว ซึ่งไม่ได้ใช้อายุมาเป็นเกณฑ์ แต่คนหนุ่มสาวในที่นี้หมายถึงคนที่ยังไม่ได้แต่งงาน ดังนั้นจึงมีความหลากหลายของวัยรุ่นที่เริ่มตั้งแต่อายุราว 12 ปี จนถึง 24 ปี

2) พฤติกรรมเสี่ยงเรื่องเพศยาเสพติดและความรุนแรงในชีวิตวัยรุ่นชนบทอีสาน และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเสี่ยง

วัยรุ่นทั้งชุมชนใกล้เคียงเมืองและชุมชนไกลเมืองมีสภาพภูมิหลังด้านสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนไม่แตกต่างกันมากนักดังได้กล่าวแล้ว แต่มีการรวมกลุ่มกันอย่างหลวมๆเพื่อเล่นกีฬาในตอนเย็นเท่านั้นในชุมชนใกล้เคียงวัยรุ่นเคยรับการอบรมด้านอาชีพ(ช่างยนต์ ช่างไฟฟ้า) จากโครงการภาครัฐเพื่อให้เกิดการรวมกลุ่ม แต่เมื่อสิ้นสุดการอบรมก็ไม่มีการรวมกลุ่มเพราะวัยรุ่นส่วนมากแยกกันไปทำงานตามที่ต่างๆ ส่วนมากเป็นการทำงานโรงงานในกรุงเทพฯ สำหรับวัยรุ่นที่ยังอยู่ในชุมชนมีบทบาทบ้างในการช่วยงานด้านวัฒนธรรมประเพณีและการพัฒนาชุมชน ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเป็นเพราะผู้นำมีทัศนะว่า การจะให้วัยรุ่นห่างไกลสิ่งไม่ดีนั้น ต้องให้มาทำงานร่วมกับชุมชนเพราะจะได้อยู่ในสายตาของผู้ใหญ่ และวัยรุ่นจะได้ถูกฝึกฝนให้ทำงาน ให้มีความรับผิดชอบ และเข้ากับผู้ใหญ่ในชุมชนได้ ทำให้วัยรุ่นได้มีโอกาสเรียนรู้งานกับผู้นำ วางแผนการทำงานร่วมกับผู้นำและชุมชนเมื่อมีโครงการพัฒนาเข้าสู่ชุมชน ผู้นำจะนำมาปรึกษาหารือให้วัยรุ่นนำไปพิจารณาคำเนินการ เช่น คัดเลือกผู้ไปร่วมกิจกรรม วางตัวบุคคลรับผิดชอบงาน

ในส่วนนี้แตกต่างจากชุมชนไกลเมืองโดยสิ้นเชิง เพราะผู้นำชุมชนเห็นว่า วัยรุ่นเป็นกลุ่มที่ยังไม่เป็นผู้ใหญ่ ไม่น่าจะรับผิดชอบอะไรได้ “มักก่อเรื่องมากกว่าได้เรื่อง” ซึ่งความหมายว่ามักก่อเหตุวิวาทกันกับหมู่บ้านอื่น มากกว่าจะรับผิดชอบเรื่องต่างๆ ได้ ดังนั้น วัยรุ่นในชุมชนไกลเมืองจึงไม่เคยได้รับมอบหมายให้ทำงานกับชุมชนทั้งงานพัฒนาและงานด้านประเพณีท้องถิ่น ซึ่งในส่วนนี้คล้อยกับการรับรู้ของวัยรุ่นที่เห็นว่า ผู้นำมีความคิดว่าวัยรุ่นทำอะไรไม่ได้ ไม่เคยสนใจวัยรุ่น

มักมองว่าวัยรุ่นเป็นปัญหา ทำตัวไม่เป็นประโยชน์ แต่ผู้นำไม่เคยถามว่าวัยรุ่นอยากทำอะไร วัยรุ่นบางส่วนสะท้อนว่า “อบต. ให้งบมาพัฒนาวัยรุ่นก็ไม่เคยถามวัยรุ่นว่าต้องการทำโครงการอะไร จะเขียนโครงการไปเอง หากมีโครงการอบรมผู้นำก็ให้แต่ลูกหลาน คนใกล้ชิดไปร่วม”

สำหรับประเด็นเรื่องยาเสพติด พบว่าวัยรุ่นชุมชนใกล้เคียงที่เคยใช้ยาเสพติด กว่าร้อยละ 90.0 มีการใช้ยาเสพติดครั้งแรกเมื่ออายุ 13 - 15 ปี อายุเฉลี่ยของการใช้ยาเสพติดครั้งแรก 14.0 ปี ซึ่งเป็นอายุที่ต่ำกว่าชุมชนใกล้เคียงเมือง (15.81 ปี) ปัจจุบันคนในชุมชนใกล้เคียงเมืองเห็นว่า ปัญหาเกี่ยวกับวัยรุ่นมีน้อยกว่าในอดีตเมื่อ 3-5 ปีก่อนหลัง (ปี 2542-2545) ไม่ว่าจะเป็นเรื่องยาเสพติด หรือการทะเลาะวิวาท ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นเพราะพ่อแม่ผู้ปกครองสอดส่องพฤติกรรมลูกตนเองเพิ่มขึ้น เนื่องจากเกรงกลัวกับนโยบายการต่อสู้กับยาเสพติดของรัฐบาล ส่วนการทะเลาะวิวาทมักเกิดขึ้นเมื่อชุมชนหรือชุมชนใกล้เคียงมีเทศกาลงานบุญและมีกิจกรรมบันเทิง ซึ่งเป็นโอกาสที่วัยรุ่นจากต่างพื้นที่สามารถมาร่วมกิจกรรม เกิดการรวมตัวกันของวัยรุ่นเป็นกลุ่มๆ ทำให้เกิดความไม่พอใจกัน ซึ่งบางครั้งก็เกิดจากการดื่มสุรา ทำให้คำพูดหรือบุคลิกที่วัยรุ่นแสดงออกไม่เหมาะสม บางครั้งก็ตีกันจนได้รับความเดือนร้อน สิ่งเหล่านี้ทำให้ชุมชนมีมาตรการทางสังคมขึ้นมาควบคุม คือหากการวิวาทนั้นก่อให้เกิดความเสียหายต่อกิจกรรมงานบุญของบุคคลวัยรุ่นที่ก่อเหตุจะต้องรับผิดชอบค่าเสียหายที่เกิดขึ้น หรือหากมีความเสียหายจากการทะเลาะวิวาทกัน กำนันจะไม่ใช้การ ใกล้เคียงเพื่อคลี่คลายความขัดแย้งอีก แต่จะถูกดำเนินคดีทางกฎหมาย จะเห็นได้ว่ามาตรการที่ชุมชนนำมาใช้เพื่อควบคุมพฤติกรรมวัยรุ่นเป็นมาตรการที่เป็นทางการมากขึ้น หลังจากมีมาตรการต่างๆทางสังคมเพิ่มขึ้น ทำให้วัยรุ่นกลุ่มที่อยู่ในชุมชนซึ่งเป็นกลุ่มที่ไม่ได้เรียนต่อหรือจบการศึกษาวิชาชีพ (ปวช./ปวส.)แต่ไม่ไปทำงาน ต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ผลการวิจัยเชิงปริมาณพบว่าวัยรุ่นทั้งสองชุมชนเคยมีเรื่องทะเลาะวิวาทถึงร้อยละ 42.0 - 45.0 ในทัศนะคนในชุมชนใกล้เคียงเมืองและวัยรุ่นเห็นว่าปัจจุบันวัยรุ่น

ก็ยังไม่รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์เท่าที่ควร ชอบจับจี้รถมอเตอร์ไซด์ที่ดัดแปลงทำให้มีเสียงดัง จับกลุ่มดื่มสุรา สูบบุหรี่ทั้งที่ไม่มีรายได้เป็นของตนเอง ขณะที่ในชุมชนใกล้เคียงเมือง วัยรุ่นที่เรียนต่อนิยมจับจี้รถมอเตอร์ไซด์เข้ามาในเขตเมือง ทำให้มีโอกาสใช้ชีวิตอิสระในการคบเพื่อน วัยรุ่นให้ความเห็นว่า บางครั้งก็ไปเรียน บางครั้งก็ไปเที่ยวกับเพื่อน บางครั้งก็ไปอยู่ที่ร้านอินเทอร์เน็ต วัยรุ่นกลุ่มนี้รับรู้ว่าการเรียนน่าเบื่อแต่ก็ต้องเรียน เพราะพ่อแม่อยากให้เรียน และตัวเองก็ไม่อยากลำบากไปทำงานต่างถิ่นเพราะถ้าไม่เรียนต่อพ่อแม่ต้องให้ไปทำงานหารายได้เหมือนลูกครอบครัวอื่นๆ จากข้อมูลเชิงปริมาณพบว่า วัยรุ่นทั้งสองชุมชนส่วนใหญ่กำลังศึกษาอายุมีร้อยละ 88.2 และ 72.5 ตามลำดับ ในชุมชนใกล้เคียงเมืองส่วนมากเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น(ม.3) เพราะมีโรงเรียนอยู่ในชุมชนและบางส่วนเรียนวิชาชีพเพิ่ม ขณะที่ในชุมชนใกล้เคียงเมืองวัยรุ่นส่วนมากเรียนต่อสายสามัญและสายวิชาชีพ

สำหรับพฤติกรรมทางเพศพบว่า วัยรุ่นชุมชนใกล้เคียงเมืองบางส่วนที่เข้ามาศึกษาต่อในเขตเมืองมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานจนทำให้ต้องหยุดเรียนไป และพ่อแม่จัดพิธีการแต่งงานให้ ในทัศนะของคนในชุมชนเห็นว่า วัยรุ่นที่กำลังเรียนอยู่ มีพฤติกรรมเรื่องเพศน่าเป็นห่วง เพราะการที่วัยรุ่นออกไปโรงเรียน (ซึ่งอยู่ในเขตเมือง) นั้น พ่อแม่ ไม่สามารถทราบเลยว่า ลูกมีพฤติกรรมเหมาะสมหรือไม่ ไปถึงโรงเรียนหรือไม่ เข้าเรียนจริงหรือไม่ และพ่อแม่ยังรับรู้ว่า วัยรุ่นที่เรียนหนังสือมักคิดว่าตนเองเหนือกว่าพ่อแม่(พ่อแม่ส่วนมากจบการศึกษาระดับประถมศึกษา)ไม่ยอมรับการตัดเดือนของพ่อแม่ ส่วนวัยรุ่นกลุ่มที่ไปทำงานต่างถิ่น มักใช้ชีวิตด้วยความระมัดระวัง เพราะอยู่ไกลจากพ่อแม่ แต่พ่อแม่บางส่วนก็ยอมรับว่าการที่ลูกวัยรุ่นไปทำงานรายได้ให้กับครอบครัว ทำให้พ่อแม่ตกเดือนได้น้อยลง ด้วยความเกรงใจและอยู่ไกล ประกอบกับพ่อแม่ส่วนนี้เชื่อว่าวัยรุ่นที่ทำงานต่างถิ่นต้องรับผิดชอบทำงาน ไม่มีเวลาไปมีพฤติกรรมไม่เหมาะสมเช่น เที่ยวเตร่ คบเพื่อนต่างเพศ ซึ่งทัศนะดังกล่าวนี้พบเช่นเดียวกับในชุมชนใกล้เคียงเมือง ซึ่งแสดง

ให้เห็นว่าพ่อแม่ให้สถานภาพและอำนาจต่อรองกับวัยรุ่นที่ทำงานต่างถิ่น มากกว่าวัยรุ่นในชุมชนที่ไม่ได้ทำงานและไม่ได้เรียน

ผลการวิจัยพบอีกว่า วัยรุ่นทั้งในชุมชนใกล้เมืองและไกลเมือง มักใช้โอกาสที่มีตลาดนัดใกล้ชุมชน ไปท่องเที่ยวเพื่อได้มีโอกาสพบเพื่อนต่างเพศ และทำความรู้จักเพื่อสานต่อความสัมพันธ์ วัยรุ่นกลุ่มหนึ่งให้สัมภาษณ์ว่า “ไปเที่ยวตลาดนัดเพราะต้องการฟรีเซินตัวเอง” นอกจากนี้สวนสาธารณะที่อยู่ใกล้ชุมชนก็เป็นอีกสถานที่หนึ่งที่วัยรุ่นใช้นัดพบกับเพื่อนต่างเพศ และใช้เวลาอยู่ด้วยกันสองต่อสอง วัยรุ่นบางส่วนของชุมชนใกล้เมืองยอมรับว่า การนัดพบกันที่สวนสาธารณะเป็นจุดเริ่มต้น ที่นำมาซึ่งความสัมพันธ์ทางเพศในระยะต่อมา แต่ก็ได้ป้องกันตัวเองด้วยการใช้ถุงยางอนามัยที่ซื้อจากตู้หยอดเหรียญจากสถานีอนามัยในชุมชน ดังจะเห็นจากการให้สัมภาษณ์ของวัยรุ่นหญิงกลุ่มหนึ่ง “ถ้าไปเที่ยวป่า...ก็จะชวนกันขับมอเตอร์ไซด์ไป ถ้าไปรถคันหนึ่งมีเพื่อนผู้ชายมาด้วยอีกคัน ไม่มีเพื่อนผู้ชาย ผู้หญิงที่มีเพื่อนผู้ชายแล้วก็ต้องช่วยหาเพื่อนผู้ชายให้เพื่อน จึงไป” ซึ่งบางครั้งปรากฏการณ์นี้ส่งผลสืบเนื่องถึงความรุนแรงในกลุ่มวัยรุ่นหญิง ก็ทำให้วัยรุ่นหญิงบางกลุ่มมีเรื่องทะเลาะวิวาททุบตีกันต่อเมื่อไปต่อว่ากันในโรงเรียน ปรากฏการณ์ดังกล่าวแม้ว่าครู และผู้นำชุมชนจะทราบเรื่องราว แต่ก็ไม่นำมาสู่การจัดการใดๆแต่อย่างใด นอกจากนี้ยังพบว่าวัยรุ่นชุมชนใกล้เมืองส่วนใหญ่ที่เคยมีเพศสัมพันธ์ อายุเมื่อมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรก 17.0 ปี มีถึงร้อยละ 40.0 ขณะที่วัยรุ่นชุมชนใกล้เมืองส่วนใหญ่อายุเมื่อมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรก 14.0 ปีมีถึงร้อยละ 25.0 สอดคล้องกับการศึกษาอื่น(วินัดดา และ ปารวี, 2545 ; Srinual, 2003)

วัยรุ่นในชุมชนใกล้เมืองส่วนใหญ่เห็นว่าผู้ใหญ่ในชุมชนรวมทั้งผู้นำ ต้องให้โอกาสวัยรุ่นในการพัฒนา และเสนอว่าควรมีความร่วมมือให้ความรู้กับวัยรุ่น สร้างอาชีพที่มั่นคง และครอบครัวต้องเป็นหลักที่คอยดักเตือน ดูแลอย่างใกล้ชิด ขณะที่วัยรุ่นชุมชนใกล้เมืองได้เสนอแนวทางในการพัฒนาวัยรุ่นคือการตั้งกฎที่เด็ดขาด วัยรุ่นควรได้รับการดูแลอย่างใกล้ชิด

ซิดของพ่อแม่ และควรมีการให้ความรู้เพื่อให้วัยรุ่นเข้าใจตนเอง การอบรมควรจัดในเรื่องที่วัยรุ่นให้ความสนใจ

เมื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเสี่ยงเรื่องเพศ ยาเสพติด และความรุนแรง ด้วยการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Correlation Coefficient) โดยนำตัวแปรอิสระ ได้แก่ อายุ การไม่ได้อาศัยอยู่กับพ่อแม่ ทศนคติของวัยรุ่นต่อวิถีชีวิตของตนเอง ความเป็นอิสระของวัยรุ่น บทบาทครอบครัวในการอบรมสั่งสอนวัยรุ่น บทบาทของวัยรุ่นในครอบครัวและชุมชน มาทดสอบว่าเป็นปัจจัยที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมเสี่ยงเรื่องเพศ ยาเสพติด และความรุนแรงหรือไม่ ผลการวิเคราะห์พบว่า พฤติกรรมเสี่ยงเรื่องเพศ ยาเสพติดและความรุนแรง มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และ 0.01 โดยมีความสัมพันธ์ในเชิงบวก มีค่าความสัมพันธ์อยู่ระหว่าง 0.420 - 0.691 สำหรับปัจจัยที่มีความเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเสี่ยงเรื่องเพศ ยาเสพติด และความรุนแรง ได้แก่ อายุของวัยรุ่น ทศนคติของวัยรุ่นต่อวิถีชีวิตของตนเอง บทบาทของวัยรุ่นในครอบครัวและชุมชน ซึ่งพบว่า

1. อายุปัจจุบันของวัยรุ่น มีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 กับพฤติกรรมเสี่ยงเรื่องเพศ ยาเสพติด และความรุนแรง โดยมีระดับความสัมพันธ์เท่ากับ 0.300 0.233 และ 0.416 ตามลำดับ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระดับต่ำ แสดงว่าเมื่อวัยรุ่นมีอายุเพิ่มขึ้น มีแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมเสี่ยงดังกล่าวเพิ่มขึ้น
2. ทศนคติของวัยรุ่นต่อวิถีชีวิตของตนเอง มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเสี่ยงเรื่องเพศ ยาเสพติด และความรุนแรงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีระดับความสัมพันธ์เท่ากับ 0.534 0.375 และ 0.458 ตามลำดับ เป็นความสัมพันธ์ระดับปานกลางแสดงว่าเมื่อวัยรุ่นมีทัศนคติต่อวิถีชีวิตของตนเองในเชิงบวก มีแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมเสี่ยงดังกล่าวเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะวัยรุ่นยังต้องการการดูแลออก มีความเป็นตัวของตัวเองสูง
3. บทบาทของวัยรุ่นในครอบครัวและชุมชน มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับพฤติกรรมเสี่ยง

เรื่องเพศ ยาเสพติด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยมีระดับความสัมพันธ์ 0.299 และ 0.205 ตามลำดับ และปัจจัยนี้ มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับพฤติกรรมเรื่องความรุนแรง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีความสัมพันธ์ระดับต่ำเพียง 0.285 แสดงว่าเมื่อวัยรุ่นมีบทบาทในครอบครัวและชุมชนเพิ่มขึ้นมีแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมเสี่ยงดังกล่าวเพิ่มขึ้น

ซึ่งอาจเพราะวัยรุ่นรับรู้ว่าการที่ตนเองมีบทบาทต่อครอบครัวจะทำให้สามารถตัดสินใจเรื่องต่างๆได้เอง
 หนึ่งผลการวิจัยยังพบว่าไม่ได้พักอาศัยอยู่กับพ่อแม่ไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเสี่ยงที่ศึกษา แต่มีความสัมพันธ์ เชิงลบกับบทบาทของวัยรุ่นในครอบครัวและชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01 ที่ระดับความสัมพันธ์เพียง 0.264 (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1. ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรต่างๆที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเสี่ยงเรื่องเพศ ยาเสพติด และความรุนแรงของวัยรุ่นในชนบทอีสาน

ตัวแปร	อายุปัจจุบัน	การไม่ได้พักอาศัยกับพ่อแม่	ทัศนคติของวัยรุ่นต่อวิถีชีวิตของตนเอง	ความเป็นอิสระของวัยรุ่น	บทบาทครอบครัวในการอบรมสั่งสอนวัยรุ่น	บทบาทของวัยรุ่นในครอบครัวและชุมชน	พฤติกรรมเสี่ยงเรื่องเพศ	พฤติกรรมเสี่ยงเรื่องยาเสพติด	พฤติกรรมเสี่ยงเรื่องความรุนแรง
อายุปัจจุบัน	1.000								
การไม่ได้พักอาศัยกับพ่อแม่	-0.040	1.000							
ทัศนคติของวัยรุ่นต่อวิถีชีวิตของตนเอง	0.330*	-0.184	1.000						
ความเป็นอิสระของวัยรุ่น	0.078	-0.100	-0.046	1.000					
บทบาทครอบครัวในการอบรมสั่งสอนวัยรุ่น	0.0240*	-0.125	0.094	-0.199	1.000				
บทบาทของวัยรุ่นในครอบครัวและชุมชน	0.267**	-0.264**	0.0322**	-0.192	0.173	1.000			
พฤติกรรมเสี่ยงเรื่องเพศ	0.300**	-0.032	0.534**	0.009	0.080	0.229**	1.000		
พฤติกรรมเสี่ยงเรื่องยาเสพติด	0.233*	-0.054	0.0375**	0.035	0.078	0.205*	0.420**	1.000	
พฤติกรรมเสี่ยงเรื่องความรุนแรง	0.416**	-0.084	0.458**	0.071	0.0130	0.285**	0.0691**	0.342**	1.000

ปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับวัยรุ่นข้างต้น มีรากเหง้ามาจาก “ชุดความคิดในการสร้างตัวตนของวัยรุ่นในวัยที่ผ่านมามีทั้งหมด บริบท วัฒนธรรมท้องถิ่น การตระหนักถึงคุณค่าของตัวเอง และความภาคภูมิใจในตนเอง” ส่งผลต่อความรู้สึกภาคภูมิใจ ความสามารถที่แท้จริง และการตระหนักถึงคุณค่าของตัวเอง ขณะที่มุมมองของคนต่างวัยยังมีทัศนคติที่ไม่เชื่อมั่นในคุณค่าและศักยภาพที่แท้จริงวัยรุ่น กอปรกับธรรมชาติของวัยรุ่นเป็นวัยที่ต้องการเรียนรู้ในทุกเรื่อง เต็มเปี่ยมไปด้วยพลังทั้งทางกายและใจ รักอิสระและต้องการการยอมรับจากสังคมรอบข้าง ดังนั้นการจัดกิจกรรมปฏิบัติการครั้งนี้ จึงมุ่งเน้นเพิ่มพูนศักยภาพวัยรุ่น เพื่อให้วัยรุ่นตระหนักถึงคุณค่าของตัวเอง และใช้ศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่ เน้นกระบวนการ

มีส่วนร่วม ภายใต้เงื่อนไขของข้อจำกัดของโครงการวิจัยเรื่องเวลา ผู้วิจัยได้ทำกิจกรรมเพื่อปฏิบัติการหลัก 2 รูปแบบได้แก่

รูปแบบที่ 1 การจัดกิจกรรมอบรมเพื่อเสริมศักยภาพ “การเข้าค่ายนอกชุมชน” ใช้ระยะเวลา 2 วัน 1 คืน การจัดกิจกรรมอบรมเพื่อเสริมศักยภาพแบบเข้าค่ายนอกชุมชน วัยรุ่นและผู้วิจัยได้ร่วมกันดำเนินการ ดังนี้

1. เตรียมชุมชน โดยเริ่มจากผู้วิจัยเข้าไปในชุมชนแล้วอธิบายทำความเข้าใจให้เห็นถึงความสำคัญประโยชน์ที่จะเกิดกับวัยรุ่นกลุ่มเป้าหมายและชุมชน จากนั้นใช้กระบวนการสร้างความเป็นเจ้าของงานโดยให้แกนนำวัยรุ่นในแต่ละชุมชน เป็นผู้ดำเนินการถ่ายทอดรูปแบบกิจกรรมไปสู่เพื่อนๆ ได้โดยอิสระ

ให้มีส่วนร่วมคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายที่จะเข้าค่ายนอกชุมชน ผู้วิจัยดำเนินการออกแบบกิจกรรมร่วมกับวิทยากร บนข้อมูลพื้นฐานของแก่นนำวัยรุ่นและบริบทของชุมชน ใช้รูปแบบการสื่อสารที่มีความละเอียดอ่อนต่อวัยรุ่นทั้งภาษาพูดและภาษาท่าทาง เพราะการใช้คำพูดในการให้ข้อคิดเห็น เป็นประเด็นที่มีความละเอียดอ่อนมาก ทั้งนี้เพื่อเป็นการเสริมสร้างความมั่นใจให้กับวัยรุ่น สร้างแรงขับในการแสดงออกของวัยรุ่น หากความละเอียดอ่อนเหล่านี้ถูกละเลยไป จะผลให้เกิดช่องว่างในความสัมพันธ์ระหว่างวัยรุ่นกลุ่มเป้าหมายและผู้วิจัย ซึ่งสามารถส่งผลกระทบต่อกระบวนการเรียนรู้อื่นๆ นอกจากนี้การกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่เป็นหญิงและชายในสัดส่วนที่เท่ากันหรือใกล้เคียงกันก็มีส่วนสำคัญเพราะทั้งสองฝ่ายจะได้เรียนรู้ความรู้สึกนึกคิดของฝ่ายตรงข้าม เรียนรู้ความสามารถ เรียนรู้การให้เกียรติ และการเคารพความคิดเห็นของผู้อื่นที่มีความแตกต่างกัน

ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยศึกษาและวิเคราะห์ภูมิหลังของวัยรุ่นกลุ่มเป้าหมายแต่ละคน เพื่อนำมาสู่การออกแบบกิจกรรม ในการอบรมมีผู้เข้าร่วมจำนวน 24 คน เป็นหญิงและชายในสัดส่วนที่เท่ากัน และจำนวนต่อชุมชนเท่าๆกัน

2. กระบวนการจัดกิจกรรม เน้นกิจกรรมต่างๆที่เน้นกระบวนการ เริ่มจาก

1) *ละลายพฤติกรรม* เป็นกระบวนการเริ่มต้นของการเรียนรู้ที่มีความจำเป็นมาก เพราะอาจเสี่ยงต่อการที่วัยรุ่นกลุ่มเป้าหมายจะต่อต้านหรือแข็งกร้าว(Fossilization)ต่อการที่จะยอมรับและต้องการที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ในกระบวนการดังกล่าวผู้ที่อยู่ในกิจกรรมต้องมีส่วนร่วมทุกคน ทั้งวัยรุ่นและผู้วิจัย

2) *การร่วมกันสร้างกติกาการเรียนรู้* เป็นการร่วมกันสร้างกติกา เป็นก้าวแรกของการยอมรับในตัวตนของวัยรุ่น และเป็นการสร้างกระบวนการที่วัยรุ่นเป็นเจ้าของงานตั้งแต่ต้น

3) *ความคาดหวังของการอบรม* ซึ่งเป็นการสำรวจความต้องการของวัยรุ่นที่เข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนี้ เพื่อเป็นทิศทางในการดำเนินการ

ของผู้วิจัยในการจัดกระบวนการ กิจกรรมนี้เน้นการเรียนรู้โดยให้วัยรุ่นเป็นศูนย์กลาง

4) *กิจกรรมเป้าหมายชีวิต* เป็นการฝึกให้วัยรุ่นสำรวจความต้องการและเป้าหมายชีวิตของตนเอง เพราะมั่นใจว่าทุกคนย่อมมีศักยภาพในการที่จะไปให้ถึงเป้าหมายในชีวิตของตนเอง จากการที่ให้ทุกคนบอกเป้าหมายของชีวิต

5) *กิจกรรม How to สู่วัน* ซึ่งเน้นให้วัยรุ่นได้ฝึกวิเคราะห์ว่าทำอะไรจึงจะทำเป้าหมายในชีวิตได้สำเร็จ ทำให้วัยรุ่นได้เห็นถึงปัจจัยส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นข้อจำกัดของตน

6) *กิจกรรมกำแพง* เป็นการฝึกฝนให้วัยรุ่นวิเคราะห์อุปสรรคที่จะเกิดขึ้นได้ในระหว่างก้าวไปสู่ฝัน ซึ่งในชีวิตจริงวัยรุ่นต้องผ่านอุปสรรคต่างๆ

7) *กิจกรรมสะพาน* เป็นการฝึกฝนการวิเคราะห์เพื่อการสร้างกำลังใจและวิธีการแก้ไขปัญหาที่จะเกิดขึ้นในชีวิต เพื่อเอาชนะอุปสรรค

8) *กิจกรรมเพื่อการสร้างภูมิคุ้มกันชีวิต* เพื่อให้เรียนรู้ถึงการพัฒนาตนเอง ให้สามารถก้าวผ่านอุปสรรคต่างๆ ไปได้ ในกิจกรรมนี้วัยรุ่นได้ฝึกวิเคราะห์ชุดความคิด บทบาทความสัมพันธ์หญิงชาย การใช้อำนาจต่อกันของสมาชิกในสังคม และรู้เท่าทันสื่อที่มีอยู่ในสังคม

9) *กิจกรรมเพื่อแสดงศักยภาพของวัยรุ่น* วิทยากรกระบวนการให้วัยรุ่นในชุมชน ช่วยกันคิดและวางแผนกิจกรรมหรือ โครงการที่จะดำเนินการหลังจากการเข้าค่ายกิจกรรม

10) *กิจกรรมเปิดใจ* กิจกรรมนี้เป็นการเปิดโอกาสให้วัยรุ่นที่เข้าร่วมกิจกรรมได้วิพากษ์กิจกรรมต่างๆที่ได้เรียนรู้มาตลอดระยะเวลาที่เข้าร่วมกิจกรรม และยังสามารถประเมินความสำเร็จของกระบวนการ

กระบวนการทั้งหมดนี้ เน้นการฝึกฝนวิธีคิดและการกระทำของบุคคลภายใต้บริบทของเพศ ยาเสพติด และความรุนแรง ดังนั้นการที่วัยรุ่นได้ฝึกวิเคราะห์ในกระบวนการเหล่านี้ ทำให้รู้เท่าทัน และมีวิธีคิดที่มองเห็นความต้องการของตนเอง รับรู้ถึงศักยภาพของตนเองและความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในสังคมมากขึ้น กระบวนการจัดค่ายนอกชุมชน

ด้วยกิจกรรมดังกล่าวนี้วัยรุ่นที่เข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่สะท้อนว่า “ในชีวิตที่ผ่านมาไม่เคยมีผู้ใหญ่ที่ให้โอกาสแบบนี้เลย ที่ผ่านมากการอบรมทุกครั้งเป็นการรับคำสั่งอย่างเดียว” เมื่อประเมินผลกิจกรรมวัยรุ่นที่เข้าร่วมการอบรมค่ายครั้งนี้เห็นว่าตนได้รู้ความต้องการของตัวเองและเป้าหมายชีวิตมากขึ้นกว่าเดิม หลักเล็งการทะเลาะกับเพื่อนได้ และหลักเล็งการทำร้ายร่างกายได้ มีเพื่อนในชุมชนมากขึ้น เวลาที่ผู้ใหญ่ดำเนินมีความอดทนมากขึ้น และเข้าใจความแตกต่างระหว่างหญิงชายมากขึ้น กิจกรรมที่ชอบและคิดว่าได้ประโยชน์จากการอบรมมากที่สุดคือกิจกรรม How to ผู้ฝัน รองลงมาคือกิจกรรมเป้าหมายชีวิต ทั้งนี้กิจกรรมที่วัยรุ่นไม่ชอบถึงไม่ชอบมากที่สุดคือ กิจกรรมเรียนรู้เรื่องอำนาจและแหล่งที่มาของอำนาจ ผลของรูปแบบการกิจกรรมดังกล่าวเกิดขึ้นคล้ายกับการศึกษาก่อนนี้ (จรัส และคณะ, 2543)

รูปแบบที่ 2 กิจกรรมที่เน้นการสนับสนุนให้วัยรุ่นรวมพลังทำกิจกรรมเพื่อแสดงศักยภาพของตนต่อชุมชน ที่ปรากฏเป็นรูปธรรม ระหว่างการร่วมกิจกรรมค่ายนอกชุมชน วัยรุ่นแกนนำจากแต่ละชุมชนได้เสนอร่างโครงการคือ 1) วัยรุ่นจากชุมชนใกล้เคียงเสนอกิจกรรมเพื่อลดอุบัติเหตุในช่วงสงกรานต์ 2) วัยรุ่นจากชุมชนใกล้เคียง เสนอกิจกรรมรดน้ำคำหัวผู้อาวุโสเนื่องในวันสงกรานต์ เป็นที่น่าสังเกตว่ากิจกรรมที่วัยรุ่นเสนอ ให้ความสำคัญกับเทศกาลสงกรานต์ อาจเป็นเพราะวัยรุ่นสนใจกิจกรรมที่สนุกสนาน และในอดีตก็มีความเชื่อมโยงกับพฤติกรรมเสี่ยงทั้งเรื่องเพศ ยาเสพติดและความรุนแรง ประกอบกับช่วงการอบรมค่ายนอกชุมชนจัดช่วงเดือนมีนาคมซึ่งใกล้กับเทศกาลดังกล่าว การดำเนินกิจกรรมในแต่ละชุมชนมีดังนี้

ชุมชนใกล้เคียง ลงมือปฏิบัติกิจกรรมเพื่อลดอุบัติเหตุในช่วงสงกรานต์ ในวันที่ 13 - 17 เมษายน 2547 โดยวัยรุ่นรับเป็นแม่ข่ายหลักในการจัดกิจกรรมในชุมชน วัยรุ่นทุกคนมีบทบาทหน้าที่ต้องรับผิดชอบตลอด 5 วันทั้งเรื่อง อาหาร อาคารสถานที่ บางกลุ่มดูแลเรื่องการเล่นเกมที่จะต้องเชิญสมาชิกคนอื่นๆ มาร่วมด้วย ทั้งนี้วัยรุ่นได้รับการสนับสนุนจากผู้ใหญ่

ในชุมชนในหลายลักษณะทั้งคำแนะนำ อุปกรณ์ต่างๆ และที่สำคัญมีการกำหนดกติการะหว่างวัยรุ่นว่า ช่วงนี้จะงดใช้รถจักรยานยนต์ และห้ามขับซิ่งรถจักรยานยนต์ออกไปนอกชุมชนโดยเด็ดขาด หากใครที่ฝ่าฝืนจะถูกตัดสิทธิ์การเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนในครั้งต่อไป หรือหากใครดื่มสุราจนเมาจะต้องไม่ออกไปจากบ้านของตัวเอง และพ่อแม่เป็นผู้ควบคุมพฤติกรรมของลูกด้วย กติกาดังกล่าววัยรุ่นสะท้อนว่าได้แนวคิดจากการอบรมไปใช้และก็ได้รับการยอมรับจากทั้งวัยรุ่นและผู้ใหญ่ในชุมชน

นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมสืบสานวัฒนธรรม เช่น การรดน้ำคำหัวพระสงฆ์และผู้ใหญ่ในชุมชน การขนทรายเข้าวัดโดยกลุ่มวัยรุ่น ซึ่งสมาชิกชุมชนทุกคนตระหนักว่าเป็นประเพณีที่ต้องทำต่อเนื่องกันทุกปี กติกาที่กำหนดขึ้นในช่วงนี้เกิดจากข้อตกลงของการประชุมร่วมกัน ทุกคนมีส่วนในการสร้างกติการ่วมกัน การทำกิจกรรมดังกล่าวทำให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ภายในกลุ่ม และให้ความเคารพซึ่งกันและกัน ชุมชนนี้สามารถดำเนินการต่างๆ ได้ง่ายและทุกคนมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ ถึงแม้ว่าจะเป็นชุมชนที่อยู่ใกล้เมือง แต่มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของชุมชน จึงยังสามารถทำได้ ทั้งนี้เนื่องจากในชุมชนมีทุนทางสังคมที่เข้มแข็ง ชุมชนนี้มีกำนันที่เป็นผู้ใหญ่ใจดีและมีความละเอียดอ่อนต่อสัมพันธ์ภาพของสมาชิกในชุมชน โดยเฉพาะกับกลุ่มวัยรุ่น สมาชิกของชุมชนให้การสนับสนุนวัยรุ่น โดยการรับฟังความคิดเห็น สนับสนุนอุปกรณ์ ตลอดจนคำแนะนำ ซึ่งก็คือยอมรับให้วัยรุ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการคิดวางแผนตัดสินใจและรับผิดชอบกิจกรรม

ชุมชนใกล้เคียง แม้เป็นชุมชนชนบทที่ตั้งอยู่ห่างไกลเขตเมือง แต่ชุมชนมีค่านิยมบริโภคนิยมสูงมาก กิจกรรมที่ดำเนินการในชุมชนนี้คือ กิจกรรมรดน้ำคำหัวผู้อาวุโสในชุมชนเนื่องในวันสงกรานต์ ทั้งนี้เพื่อแสดงความเคารพต่อผู้ใหญ่ในชุมชนโดยมีกลุ่มวัยรุ่นเป็นแม่ข่ายพร้อมๆ กับการเดินณรงค์เพื่อให้วัยรุ่นอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย ใช้เสื้อผ้าแบบไทย วัยรุ่นสะท้อนว่า “เป็นครั้งแรกของชุมชนนี้ที่วัยรุ่นได้จัดกิจกรรมเพื่อแสดงศักยภาพของตนเองในรอบหลาย

สิบปี” ก่อนที่จะทำกิจกรรมได้หรือกับผู้นำชุมชน และได้รับความร่วมมือในระดับหนึ่ง โดยต้องจ่ายค่าตอบแทนผู้นำเหล่านั้นทั้งในรูปของเงินทอง และ เหล้า เพราะวัยรุ่นรับรู้ว่า “ผู้นำเสียเวลามาให้คำปรึกษา” ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า รูปแบบความสัมพันธ์ที่วัยรุ่นและผู้นำมีต่อกันนั้น ไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของความสัมพันธ์แบบปฐมภูมิที่ ผู้นำเห็นวัยรุ่นเป็นลูกหลาน และมีความพร้อมจะสนับสนุนศักยภาพวัยรุ่น

รูปแบบกิจกรรมยังต้องอิงกับค่านิยมของสังคมที่ต้องให้สิ่งของแก่ผู้ใหญ่ที่มาร่วมงาน ซึ่งเป็นธรรมเนียมของชุมชนนี้ที่ปฏิบัติกันมานาน แม้ว่าชุมชนใกล้เคียงมีวัยรุ่นมาร่วมกิจกรรม และได้รับการสนับสนุนจากสมาชิกของชุมชนน้อยกว่าชุมชนใกล้เคียง แต่ก็เป็นก้าวแรกที่วัยรุ่นเริ่มเข้ามามีบทบาทในการแสดงศักยภาพเพื่อให้เป็นที่ยอมรับในชุมชน และสร้างความภาคภูมิใจให้กับวัยรุ่นที่ทำงานมาก แม้ว่าจะเป็นจุดที่ทำให้ผู้นำได้เห็นศักยภาพวัยรุ่นเข้าร่วมทำกิจกรรมในชุมชนมากขึ้นยังไม่ถึงระดับมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เนื่องจากผู้นำยังเห็นว่าวัยรุ่นทำได้เฉพาะงานระดับบริการเท่านั้น

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

1) สรุปผลการวิจัย ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า แม้ว่าชุมชนจะอยู่ห่างไกลจากเขตเมืองแต่วัยรุ่นก็มีพฤติกรรมเสี่ยงในเรื่องเพศ ยาเสพติด และความรุนแรง เช่นเดียวกับชุมชนใกล้เคียง วัยรุ่นในชุมชนใกล้เคียงส่วนใหญ่เห็นว่า ผู้ใหญ่ในชุมชนรวมทั้งผู้นำ ต้องให้ออกาสวัยรุ่นในการพัฒนา และเสนอว่าควรมีความร่วมมือให้ความรู้กับวัยรุ่น สร้างอาชีพที่มั่นคง และครอบครัวต้องเป็นหลักที่คอยค้ำคือนดูแลอย่างใกล้ชิด ขณะที่วัยรุ่นชุมชนใกล้เคียงได้เสนอแนวทางในการพัฒนาวัยรุ่นคือ การตั้งกฎที่เด็ดขาด วัยรุ่นควรได้รับการดูแลอย่างใกล้ชิดของพ่อแม่ และควรมีการให้ความรู้เพื่อให้วัยรุ่นเข้าใจตนเอง การอบรมควรจัดในเรื่องที่วัยรุ่นให้ความสนใจ ปัจจัยที่มีความเกี่ยวข้อง กับพฤติกรรมเสี่ยงเรื่องเพศ ยาเสพติด และความรุนแรงได้แก่ อายุของวัยรุ่น ทักษะคิดของวัยรุ่นต่อวิถีชีวิต

ของตนเอง บทบาทของวัยรุ่นในครอบครัวและชุมชน โดยมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีพฤติกรรมเสี่ยงดังกล่าว

การพัฒนาความมั่นคงในชีวิตวัยรุ่นชนบทของอีสานเพื่อปลอดภัยจากความเสี่ยงเรื่องเพศยาเสพติดและความรุนแรง กระบวนการที่ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพของวัยรุ่นทั้งการให้ความรู้ ความเข้าใจกับวัยรุ่นให้ยอมรับกติกากองการอยู่ร่วมกันกับครอบครัวและสมาชิกของสังคม ต้องดำเนินการอย่างระมัดระวัง บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมและเห็นคุณค่าของบุคคล การสนับสนุนให้วัยรุ่นได้ทำกิจกรรมในชุมชนเพื่อแสดงศักยภาพของตนเอง จะเกิดขึ้นได้เพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับบริบททางสังคมของชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม ทักษะต่อวัยรุ่นของสมาชิกชุมชน การสนับสนุนโอกาสในการพัฒนาวัยรุ่น การอบรมสั่งสอนของครอบครัว ค่านิยมความทันสมัยและบริโภคนิยม สิ่งเหล่านี้มีผลต่อชุดความคิดความเชื่อและประสบการณ์ของวัยรุ่น อันจะนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพของวัยรุ่น

2) ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า

1) พฤติกรรมเสี่ยงเรื่องเพศ ยาเสพติด และความรุนแรงในวัยรุ่นในชนบทอีสาน เป็นพฤติกรรมที่มีความสัมพันธ์กัน และเป็นความสัมพันธ์ในเชิงบวกนั้นแสดงว่าพฤติกรรมดังกล่าวมีความเกี่ยวพันกัน ดังนั้นเมื่อเกิดพฤติกรรมเสี่ยงในเรื่องใดเรื่องหนึ่งแล้ว โอกาสที่จะเกิดพฤติกรรมเสี่ยงอื่นๆที่เกี่ยวข้องจะมีโอกาสเกิดขึ้นด้วย

2) ผลการศึกษาครั้งนี้ยืนยันว่า วัยรุ่นในชนบททั้งที่อยู่ใกล้เมืองและไกลเมือง มีพฤติกรรมเสี่ยงเรื่องเพศ ยาเสพติดและความรุนแรงเช่นเดียวกัน ซึ่งเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมชนบท บทบาทครอบครัวสัมพันธ์ภาพของครอบครัวกับวัยรุ่น ค่านิยมของสังคม ตลอดจนสื่อสารมวลชน หรือกล่าวได้ว่าพฤติกรรมเสี่ยงดังกล่าวของวัยรุ่น ไม่แตกต่างกันในเชิงพื้นที่

3) ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีพฤติกรรมเสี่ยงเรื่องเพศยาเสพติดและความรุนแรง ได้แก่ อายุ และทัศนคติของวัยรุ่นต่อวิถีชีวิตของตนเอง บทบาทของวัยรุ่นในครอบครัวและชุมชน ซึ่งทั้งสามปัจจัยดังกล่าวมีความเชื่อมโยงอยู่กับทัศนคติของครอบครัวและชุมชนที่มีวัยรุ่น ดังนั้นในการพัฒนาความมั่นคงในชีวิตของวัยรุ่น คนในชุมชนและผู้ใหญ่ต้องปรับบทบาทและทัศนคติในเรื่องต่อไปนี้ คือ

(1) ผู้ใหญ่ต้องตระหนักว่าวัยรุ่นเป็นวัยที่มีความเชื่อมั่นในตัวเอง และมีพลังสร้างสรรค์ อยู่ในตัวที่พร้อมที่จะแสดงศักยภาพออกมาทุกเมื่อ สิ่ง que ผู้ใหญ่จะทำได้ง่ายคือ การใจเย็น มีท่าทีที่เป็นมิตร เพื่อลดช่องว่างระหว่างวัย และเปิดโอกาสให้วัยรุ่นแสดงออกมา โดยผู้ใหญ่ต้องรับฟังและไม่คว่นสรุป

(2) เมื่อรับฟังแล้วผู้ใหญ่ต้องช่วยค้นหาความคิดที่มีอยู่ในตัววัยรุ่น ต้องช่วยให้วัยรุ่นคัดกรองว่า สิ่งที่น่าเสนอนั้นแต่ละประเด็นมีข้อดีข้อเสียอย่างไร ให้ความข้อเท็จจริงอย่างรอบด้าน โดยให้วัยรุ่นเป็นคน que คิดและตัดสินใจเลือกด้วยตัวเอง

(3) ให้วัยรุ่นมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกรกิจกรรม ให้รู้สึกว่าเป็นเจ้าของงาน เพราะเขาจะพร้อมทุ่มเท เสียสละเพื่องานที่ตนรับผิดชอบ รู้สึกถึงความภาคภูมิใจ และมีคุณค่าเมื่อได้ทำงานนั้น

(4) ผู้ใหญ่ต้องลดอำนาจที่มีอยู่ในตัวตนเอง ต้องทำงานในแนวราบด้วยความรู้สึกที่เท่าเทียมกัน และทำให้วัยรุ่นรู้สึกไว้วางใจ ปลอดภัยกับสิ่งที่ได้ทำ และต้องให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง และเดินไปพร้อมกับเขา จนเขาเข้มแข็งพอ สามารถยืนอยู่ได้ด้วยตนเอง

ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา เนื่องจากในการวิจัยนี้ ใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเปิดโอกาสให้ได้ข้อเท็จจริงจากชุมชน เพื่อสร้างฐานความเข้าใจจากชุมชน และโดยกระบวนการวิจัยเปิดโอกาสให้นักวิจัยและชุมชนเรียนรู้ เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ดังนั้นกระบวนการดังกล่าวจึงมิใช่เพียงเครื่องมือในการเก็บข้อมูลวิจัยแต่เป็นกระบวนการที่สามารถปรับทัศนคติของผู้เกี่ยวข้องให้สามารถมาทบทวนบทบาทาร่วมกัน มองปัญหาาร่วมกัน จึงจะพัฒนาการแก้ไขปัญหาได้

อนึ่งการวิจัยนี้ พบว่าหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมและพัฒนาวัยรุ่น เช่น อบต. ผู้นำชุมชน ควรเข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจังในการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อที่จะสร้างความเข้าใจในตัววัยรุ่น นำไปสู่แนวทางในการพัฒนา หรือสร้างนโยบายที่เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาศักยภาพและความมั่นคงในชีวิตวัยรุ่นได้ นอกจากนี้ควรจะต้องเปิดโอกาสให้วัยรุ่น เข้ามามีบทบาทต่อชุมชนในด้านต่างๆ เพื่อสร้างศักยภาพของวัยรุ่น และ เป็นการพัฒนาทักษะให้วัยรุ่นด้วย

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

แม้ว่าผลการวิจัยครั้งนี้จะได้แนวทางในการพัฒนาความมั่นคงในชีวิตวัยรุ่นว่าวัยรุ่นต้องพัฒนาทักษะศักยภาพ ผู้ใหญ่ต้องลดอำนาจ สร้างความเข้าใจร่วมกัน และให้โอกาสกับวัยรุ่นในการแสดงศักยภาพเพื่อความมั่นคงในชีวิตของวัยรุ่นท่ามกลางสังคมชนบทที่เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ แต่ก็ยังมีประเด็นที่ยังต้องการวิจัยเพิ่มเติม โดยเฉพาะข้อค้นพบของการพัฒนารูปแบบที่ใช้ในการพัฒนาความมั่นคงในชีวิตของวัยรุ่นในชนบทครั้งนี้ ยังต้องการวิจัยและพัฒนาต่อเพื่อยืนยันว่า สามารถประยุกต์ใช้กับพื้นที่อื่นๆ กับวัยรุ่นกลุ่มอื่นๆ ได้อย่างเหมาะสมเพียงใด

นอกจากนี้ ควรมีการศึกษาเพื่อทดสอบถึงระดับเส้นทางว่า ปัจจัยระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน อะไรบ้างที่มีอิทธิพลต่อการมีพฤติกรรมเสี่ยงเรื่องเพศ ยาเสพติดและความรุนแรงนี้

เอกสารอ้างอิง

- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. 2544. **ชุมชนนิยม : ฝ่าวิกฤตชุมชนล่มสลาย**. กรุงเทพฯ : ซักเซสมิเดีย.
- จรรยา เศรษฐบุตร, อัญชลี วรากรณ์รัตน์ และจิรจิต บุญชัยวัฒนา. 2541. **รายงานการสำรวจสถานะเยาวชนไทย พ.ศ.2541**. สถาบันวิจัยประชากรและสังคมมหาวิทยาลัยมหิดล.

- จำรัส ศิลาคม, ระพีพรรณ ศรีสุข และ ทรงเดช สอนใจ. (2543). “ค่ายพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อป้องกันสารเสพติด” บทควมนำเสนอในการประชุมวิชาการทักษะชีวิตครั้งที่3 ทักษะชีวิตกับความฉลาดทางอารมณ์ : คู่สหสวรรค์แห่งการพัฒนาเยาวชนแบบองค์รวม กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข.
- คุษฎี อายุวัฒน์ และสร้อยบุญ ทราษทอง. 2550. การพัฒนาความมั่นคงในชีวิตของวัยรุ่นในชนบทอีสาน. ขอนแก่น : คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วินัดดา ปิยะศิลป์ และ ปารวี มีมารยาตร์. 2545. “พฤติกรรมเสี่ยงในวัยรุ่นไทย,” วารสารกฎหมายศาสตร์ 41, 1 (ม.ค.-เม.ย.) 1-9
- Center for Development and Population Activities.2006. **Empowering Adolescents in India: The Better Life Options Program.** [cited in June 8, 2006] Available from <http://www.cedpa.org/content/publication/detail/831>
- Mc Taggart, Robin. 1997. **Participatory Action Research: International Contexts and Consequences.** Albany State University of New York Press.
- Moya, Cecilia. 2002. **Life Skills Approaches to Improving Youth's Sexual and Reproductive Health.** [online] [cited in June 14, 2007] Available from <http://www.advocatesforyouth.org/PUBLICATIONS/iag/lifeskills.pdf>
- Srinual, Rampai. (2003). **Sexual Violence: A Study of In - school Adolescents.** Dissertation of Doctor of Philosophy (Demography), Mahidol University.
- United Nations Economic Commission for Europe.2002. **The participants of the First Regional Forum on Youth are calling for action.** cited in May 4, 2007] Available from <http://www.unece.org/press/pr2002/02opa14e.htm>
- World Health Organization, 1994. **Life Skill Education in School.** Geneva, WHO.